

Idea evropské unie.

Glosy ke známému Briandovu projektu.*)

Univ. prof. Dr. František W e y r (Brno).

Thema, jež jsem si zvolil za dnešní svoji přednášku, nebylo by dobře možné ještě před 20 lety jako předmět vážného teoretického nebo politického výkladu, neboť mohlo by se dostati stejně jak přednášejícímu, tak i jeho posluchačstvu výsměchu za to, že se vážně obírají utopií toho druhu, jakou jest federace evropských států a národů. Během posledních dvaceti let se však poměry podstatně změnily. Myšlenkou svazu národů, Pan-evropy či evropské hospodářské unie neobírají se již toliko básníci, filosofové, profesori a jiní podobní nepraktičtí lidé, nýbrž praktičtí politikové a diplomaté, kteří ex professo zabývají se projektem evropské unie jako nejhlavnějším svým úkolem, aby z někdejší utopie vytvořili v čase pokud lze nejkratším, skutečnost.

Nechť máme již názor na světovou válku a nesmírné její následky jakýkoliv: jedno nutno jest doznati: že to byla světová válka, která po prvé vytvořila politické a sociální předpoklady, jež byly nezbytně nutny k vytvoření atmosféry, v níž mohla se zroditi idea obecné evropské federace. A jedině naprostý povrchní pozorovatel mohl by míti za to, že jde o historický a politický protiklad, je-li to právě světová válka, která, rozbívši na jedné straně starou střední Evropu na řadu malých států, jest na druhé straně povolána, aby dala v budoucnosti zajisté nepřilíš vzdálené vyvstati na troskách někdejších státních organisací novému politickému útvaru, jehož ideologická hodnota — alespoň s demokratického hlediska — daleko převyšuje všechny ostatní hodnoty, které byla světová válka a přiměřily vytvořily. Kdyby světová válka nebyla více způsobila nežli to, že rozkotala dynastické státy, a tím dala osvobozeným národům možnost, vytvořiti nové svazky, byla by dosti učinila!

Ideu evropské federace či unie, o níž hodlám dále mluvit, jest nutno přičísti, jak známo, iniciativě francouzského ministra zahraničí B r i a n d a. Budiž mi dovoleno, abych uvedl několika

*) Prof. W e y r odevzdal laskavě brněnské redakci německý text přednášky, kterou měl konati ve Vídni, která však pro autorovo oнемocnění konána nebyla. Redakce uveřejňuje ji v českém překlade Václava C h y t í l a.

slovy, jaký byl dosavadní osud této Briandovy idey. Dějiny její jsou krátké, neboť vznikla teprve v září r. 1929 v Ženevě, a to u příležitosti desátého zasedání Společnosti národů, kdy byl Briand vybídnut přítomnými tam zástupci jednotlivých států, aby vypracoval memorandum, a aby je předložil vládám těchto států, které podají o něm svá dobrá zdání. To uskutečnilo se během roku 1930 a dotázané vlády skutečně na francouzské memorandum reagovaly. I když pak byly odpovědi sdělány ve směr s obvyklou diplomatickou opatrností, lze přece říci, že žádná z dotázaných vlád se neodvážila prohlásiti Briandův projekt za neuskutečnitelnou politickou utopii. Již to pak jest — měřeno předválečnou mentalitou evropské diplomacie — nesmírný pokrok, za který děkujeme právě světové válce. S jakým výsledkem potkal by se takový podnět, nechť vycházel by od kteréhokoliv státu, v prvním desetiletí přítomného století!

Nejprve možno si položiti otázku po účelu, který sleduje tato nejnovější myšlenka evropské unie, pokud se týče, jaký jest poměr tohoto projektu k analogickým starším záměrům podobného druhu? Míním tím především samotnu instituci Společnosti národů, dále Panevropu, jak ji propagoval hrabě Coudenhove-Kalergi, a konečně jednotlivé evropské celní, hospodářské a jiné unie, jak se dnes s mnoha stran doporučují.

Ve své řeči, kterou měl 5. září 1929 v Ženevě, mluvil Briand výslovně o »druhu federálního či federativního svazu, který by měl existovati mezi národy, jež jsou seskupeny geograficky takovým způsobem, jako jest tomu u národů evropských; takovéto národy měly by míti možnost vcházeti kdykoliv ve vzájemný styk, diskutovati o svých zájmech, činiti společná rozhodnutí a vytvořiti vespolek solidární svaz, který by jim kdykoliv dovoloval čeliti i těm nejtěžším poměrům.«

Rovněž ve zmíněném francouzském memorandu se mluví podobným způsobem o »federálním svazu«, který »by vytvořil mezi jednotlivými národy režim trvalé solidarity, a jenž by těmto národům dovoloval, aby vcházely ve všech nutných případech v bezprostřední styk za účelem studia, rozboru a úpravy problémů, jež jsou jim společny«. Memorandum mluví dále o »morální evropské unii«, jíž děkuje za svůj vznik, a mimo to negativně vymezuje okruh působnosti budoucí jednoty, a to tím, že stanoví, čím tato nemá býti, totiž že nemá býti ani novou snad mezinárodní institucí, která by měla za úkol řešiti sporné otázky, nebo celní unií, jíž by sice byly odstraněny celní hranice uvnitř unie, která by však vedla ke vzniku nové, daleko větší celní hradby proti jiným územím.

Pokud se týče otázky, jaký jest poměr mezi novým Briandovým projektem a mezi staršími snahami o vytvoření evropské jednoty, nutno jest především uvést, že Briand klade výslovně neobyčejnou váhu na to, že jeho projekt neznamena a nesmí znamenati žádnou protivu existující Společnosti národů, nýbrž

že jest zamýšlen jakožto »regionale entente« ve smyslu čl. 21. paktu o Společnosti národů. Mám pak za to, že Briandovým projektem zůstává stejně nedotčena i Panevropa hraběte Coudenhova: neboť Briandův projekt evropské federace (unie) není nic jiného, nežli oficiální snaha o vytvoření Panevropy na rozdíl od podobných dřívějších snah neoficiálních.

Míním-li pak dále podrobiti Briandův projekt v některých jednotlivostech své kritice, pak nemá tím býti naprosto v nejmenším snižována veliká zásluha, která spočívá již v samé myšlence projektu. Moje kritika jest ostatně ponejvíce teoretická a ideologická, a to proto, poněvadž teoretikovi jako takovému naprosto nepřísluší, aby posuzoval podobnou diplomatickou a mimo to politickou akci, jakou jest Briandova Panevropa, co do její praktické proveditelnosti. Pokud se pak týče vlastního mého mínění, tu mám nejen za to, že idea evropské federace jest o sobě proveditelná, nýbrž jdu ještě dále a tvrdím, že její realizace jest přímo nevyhnutelným předpokladem pro trvalou existenci demokratického režimu v Evropě. Ostatně se k tomu ještě dále vrátím.

Teoretikovi, zabývajícímu se státním právem, padne u Briandova projektu při prvním pohledu do oka zásadní protiklad, pokud se týče, kontradikce, spočívající v tom, že projekt na jedné straně chce vytvořiti mezi evropskými národy federální svaz (lien federale), zároveň však na druhé straně ujišťuje (z důvodů snadno pochopitelných), že svazek států, jež propaguje, nemá se v ničem dotknouti suverenity jednotlivých, jeho zúčastněných států. Aby se stalo toto contradictio in adiecto jasným, nutno si uvědomiti, jaká jest vlastně podstata Briandova projektovaného »svazu« či »spolku«. Nejedná se v něm totiž zajisté jen o vytvoření pouhé možnosti uzavírati smlouvy mezi jednotlivými národy, nýbrž zřejmě o něco více. Neboť ona možnost existuje již dlouhou dobu podle platného mezinárodního práva a není tudíž potřebí, aby byla teprve vytvářena zvláštní evropskou federací či unií. Pojem, jež vyjadřuje Briandovo memorandum slovy »lien federal« nutno jest tedy chápati v jiném smyslu, a to v tom, ve kterém mluví se běžně o spolko v é m s t á t ě, tedy o trvalé nadstátní, pokud se týče, mezistátní organizaci. Tradiční juristická nauka o státních sdruženích rozlišuje mezi jinými jmenovitě dva druhy státních sdružení: s v a z e k s t á t ů a s p o l k o v ý s t á t. Svazek států jest jí sdružením či organizací, založenou na mezinárodním právu, a znamenající sice »unii« či »spojení« nikoliv však jednotu, takže zde není žádného »nadstátu«, jako jest tomu u spolkového státu (na př. u německé říše nebo rakouské republiky). Právním základem »svazku států« jest — na rozdíl od spolkového státu, který má za svůj základ ústavu (konstituci) — toliko »úmluva« (traité): svazek států jest m e z i s t á t n í o r g a n i s a c e, jež představuje sice, zamýšlena jsouc ja-

kožto trvalé spojení, mnohem intenzivnější sdružení nežli pouhé spojení více států za přechodným a konkrétním účelem, jež však na druhé straně u srovnání se spolkovým státem jakožto korporací jest pouhou mnohem volnějším societou. Francouzští juristé a politikové pak skutečně řadí Briandův projekt právě do kategorie »svazků států« — uvádím z nich jen Josefa Barthelémyho, Le Fur-a a Éduarda Herriota — čímž však nijakým způsobem neunikají logické kontradikci Briandova postulátu, který zároveň žádá vytvoření federativní organizace, i nedotknutelnost svrchovanosti jednotlivých, na ní účastných států. Jakkoliv pak jsem sám jurista, jsem nucen přiznati se k tomu, že obvyklé pojmy suverenity stejně jako tradicionelní nauka o státních sdruženích připadají mi jako druh strašáků na vrabce, naplňující nejen juristy, nýbrž i diplomaty zvláštní uctívou bázni: má pak býti hlavním úkolem této mé přednášky, přesvědčiti vážené shromáždění o tom, že jest to právě strach před těmito teoretickými a k tomu nesprávnými právně-vědeckými koncepcemi, který odvrací politiky a státníky od realizace tak plodné a časové idee, jakou jest Briandův projekt. Bude o tom dále řeč.

Nejdříve však chci uvést druhou svou základní námitku proti vývodům Briandova memoranda. Jde ovšem o námitku, která nemíří toliko na samo Briandovo memorandum, nýbrž zároveň i na ostatní analogické snahy po sjednocení Evropy, s nimiž máme dnes co činiti. Námitka tato jest, chcete-li, ryze terminologické povahy, avšak vytýká něco, co beztoho již těžký problém evropského sblížení činí — naprosto zbytečně — ještě komplikovanějším a nesnadnějším.

V Briandovu memorandu, stejně jako i v ženevských projevech jiných evropských státníků se setkáváme se zjevem již od dřívějška známým, že se v nich totiž kladou vedle sebe, pokud se týče, proti sobě politika a hospodářství, že mluví se v nich o politických a hospodářských úvahách, intencích, organizacích a pod. Briand sám začal ve svém prvním oficiálním vystoupení pro vytvoření evropské federace myšlenkou, že evropským národům není nezbytně třeba toliko politického míru (mínil tím ukončení světové války), nýbrž též míru hospodářského. V projevech různých institucí, které vzaly si za úkol provést sblížení států a národů, nalezneme pak velmi často ujišťování, že tento cíl sledují z ryze hospodářských důvodů s vyloučením veškeré politiky. Jsme pak téměř nakloněni ba nutkáni se domnívati, že v uvedené, stále se vracející protivě hospodářství a politiky má pojem »hospodářských« záležitostí, úvah a záměrů význam věcných a tudíž odůvodněných hledisk, kdežto »politickými« záležitostmi, úvahami a záměry že myslí se nevěcná, osobní, stranická, krátce neodůvodněná hlediska. Tím dostávalo by se ovšem politice jako takové a celému politickému čechu

velmi smutného vysvědčení. I když pak není pochyby, že pojmu politika užívá se — v důsledku zlé zkušenosti — velmi často v uvedeném smyslu, bude přece lépe, vyhraditi tento pojem politiky pro š p a t n o u politiku, politiku, jaká b ý t i n e m á, pro politiku »o sobě«. Nehledíme-li pak k politice v t o m t o s m y s l u, nepodává se ovšem žádná protiva mezi pojmy hospodářství a politika, jak ostatně ukazuje již samo názvosloví — mluvili se na př. o hospodářské politice, sociální politice a pod.

Staví-li Briandovo memorandum obvyklým způsobem do protivy hospodářské a politické záležitosti, a mluví-li dále výslovně o »obecné subordinaci hospodářských problémů problémům politickým« a konečně o »idei (konceptci) politické kooperace v Evropě«, kterou staví do protivy »hospodářské organizaci«, lze z toho stejně jako z dalších speciálních vývodů memoranda dovoditi s dostatečnou jistotou, že se zde rozumí politikou »o sobě« ona činnost, která spočívá ve v y t v o ř e n í a u d r ž o v á n í o r g a n i s a c e, t. j. ú p r a v y u r č i t é h o o b s a h u, na př. hospodářského nebo kulturního. Politika má zde tedy význam pouhé f o r m y, úpravy samé, na rozdíl od hospodářství, kultury nebo sociálních poměrů a pod., jež představují o b s a h této úpravy, její předmět. S tohoto hlediska lze pak též pochopiti, že Briand jak ve své řeči, tak i v samém memorandu, stanově budoucí evropské federaci politické úkoly, prohlašuje, že zamýšlenou evropskou asociací nemá býti nižádným způsobem porušena absolutní suverenita jednotlivých národů (států).

Uvedl jsem již dříve stručně, jaké stanovisko zaujímá tradiční státověda k jednotlivým mezinárodním asociacím, které označuje za »státní sdružení«, a jen musím zde výslovně zdůrazniti, že stanovisko toto sdílí také tradiční politika a politická mentalita jednotlivých národů. A jest to toto stanovisko, které činí oficiální politiky a diplomaty a stejně též i celé národy krajně nedůvěřivými vůči všem mezinárodním spojením a kooperacím, neboť — jen tolik buď zde v krátku uvedeno — obvyklá představa vidí ve »státě«, a jmenovitě ve vlastním státě úplnou obdobu lidské bytosti, takže stát může podle této představy stejně jako tato vznikati, žíti a zemříti. Každým intensivnějším spojením jednoho státu s jinými jeví se nám pak jeho život býti ohrožen. Život státu jest závislý na jeho suverenitě, t. j. nikoliv jen na jeho absolutní samostatnosti a nezávislosti, nýbrž též na vůli, tuto samostatnost udržeti a jí se nevzdávati. Podle této dosud vládnoucí teoretické, t. j. právněvědecké, a praktické, t. j. politické a diplomatické představy o státě možno zjistiti n a p r o s t o p ř e s n ě o k a m ž i k, ve kterém ať dobrovolné či vynucené spojení dosud samostatného státu s jiným dosáhne takového stupně, že znamená to zánik tohoto státu. Jest pak pochopitelné, že vznikají obavy před každým státním s p o j e n í m, které přibližuje podle uvedené představy stát nebezpečí zániku —

smrti. A stát jest to nejvyšší a nejhodnotnější, co může vůbec národ — alespoň s politického stanoviska — míti. Láska národa k vlastnímu jeho státu jest snadno pochopitelná a zejména pochopitelnou jest u národů, které teprve dosáhli své státní samostatnosti. Tato láska nemůže býti nikomu vytýkána: než přece měly by se národy naučiti ve vlastním zájmu, býti v této své lásce o něco rozumnějšími. Předem možno jest těmto národům říci, že jejich státy nejsou zpravidla žádnými politickými, kulturními, sociálními, národními a hospodářskými harmonickými jednotami, jak se za to má, nýbrž konglomerátem nejrůznějších ve vzájemných stycích zhusta bezohledně jednajících a často velmi vášnivě zápasících skupin. Dále lze uvést těmto národům, že nejsou naprosto něčím, co by se různilo principiálně od státu jakožto vyšší a vznešenější jim nadřazené skutečnosti, nýbrž že představují — v nejlepším případě — samy svůj stát. Uvedeným »nejlepším případem« byl by stát, který by měl jednotné a tudíž harmonické obyvatelstvo, a to nejen po stránce národnostní, nýbrž i po stránce kulturní a sociální. Podobný případ však se bohužel v praxi nevyskytuje a empirické státy představují bez výjimky konglomeráty nejvyšší disparátních zájmových skupin, navzájem na sebe narážejících a zápasících. T. zv. »společný státní zájem« samostatného subjektu »stát« tvořící protivu analogických interesů jiných států jeví se při bližším ohledání realistickému stanovisku jakožto čirá fikce či v nejlepším případě jakožto mechanický průměr jednotlivých reálných, vzájemně se křížících a si odporujících zájmů jednotlivých stavů, tříd a individuí ve státě. Nejčastěji nelze arci mluvit o průměru zájmů vůbec; nýbrž »společný státní zájem« nutno jest chápati jednoduše jako zájem, totožný s interesy v tom kterém údobí politicky vládnoucí skupiny. A mám za to, že zájmy těchže hospodářských skupin či stavů, na př. zájmy průmyslu nebo zemědělství v různých suverenních státech mají k sobě přes veškeré státní hranice daleko blíže, nežli zájmy různých tříd obyvatelstva téhož státu, na př. tříd dělnické a velkopodnikatelské. To jest jasná a nepopíratelná skutečnost, a s hlediska, které zakládá, nelze naprosto nahlížeti, proč by se mělo uskutečnění evropské unie rozbít o tyto t. zv. společné státní zájmy, z největší části fiktivní a tedy neskutečné.

Jakožto přesvědčený zastánce t. zv. ryzí nauky právní, teorie, která vznikla ve Vídni, a jejíž these mohou míti přes svůj filosofický a ryze teoretický ráz dalekosáhlé praktické, jmenovitě politické důsledky, jsem si dobře vědom pravé podstaty státu. Stát, pokud si jej představujeme právě s reálněpolitického hlediska, není žádnou bytostí s vlastními t. zv. společnými státními zájmy, jimž by bylo lze stavěti v protivu zájmy jeho obyvatel, tříd nebo stavů. Avšak ani s juristického stanoviska není přirozeně stát takovouto bytostí, nejsa s tohoto stano-

viska naprosto nic jiného, nežli jednoduchou a zcela prostou skutečností, zakládající se na tom, že obyvatelstvo určité země ovládá jeden a týž právní řád. Jednota právního řádu to jest, která představuje jednotu státu. Jest tudíž organizační jednotou.

Uvažujeme-li pak o problému projektované evropské unie s tohoto prostého stanoviska, tu snadno poznáme, že zamýšlená federace Evropy neznamena nížádným způsobem zánik nebo potlačení oněch jednotlivým lidem a společenským třídám nadřazených tajuplných bytností, t. j. jednotlivých evropských států, pokud se týče, vznik nové, rovněž tajuplné centrální nadosobní bytnosti, která prvé zcela nebo z části pohltí, nýbrž zcela prostý problém, totiž otázku, zda pro jednotlivé evropské národy není prospěšnějším, žítí v právní organizaci centralisované než v právní organizaci decentralisované. Pakliže zbavíme problém evropské unie jeho mysteriosního, nevěcného a tedy politického roucha, ve kterém obyčejně vystupuje, lze jej zredukovati na motto, které zní: centralismus nebo decentralismus, autonomie nebo heteronomie? Jest ovšem samozřejmé, že neexistuje toliko alternativa: buď radikální centralismus, nebo radikální decentralismus, neboť mezi oběma extrémními organizacemi existuje celá řada mezistupňů. Při tom si nesmíme — jak velmi často rádo se děje — věc představovati tak, že s dosažením určitého stupně centralisace musejí nutně jednotlivé tajemné státní bytnosti zahynouti a že na jejich místě vznikne nová podobná bytnost: panevropský stát, v opačném případě pak, t. j. při zachování určitého minima decentralisace že předpokládaná existence velikého centrálního celku bude stále ohrožována současnou existencí dílčích organizací.

Se stanoviska, které bylo právě nastíněno, lze pak tvrditi, že evropská unie již delší čas — ovšem v nejvyšš skromné míře — existuje a že se tudíž u Briandova projektu nejedná o vytvoření něčeho naprosto nového a dosud neslýchaného, nýbrž pouze o systematickou výstavbu již déle existující instituce. Neboť »evropská unie« byla by jen tehdy něčím absolutně novým, kdyby státy, o které jde, ještě dnes žily v naprosté izolaci, t. j. kdyby byly až dosud nadány absolutní suverenitou. Tomu tak však již na štěstí a díky bohu dlouho není, a jest to také nemyslitelné. Existuje již Společnost národů, tedy podle jejích intencí nejen evropská, nýbrž všesvětová unie, v jejímž rámci má býti vytvořena Briandova Panevropa. Avšak již dlouhou dobu před vznikem tohoto projektu existují zejména hospodářská a politická spojení mezi jednotlivými státy, jež si byla různá životní potřeba vynutila. Jedná se tedy u Briandova projektu — budiž to ještě jednou opakováno — jen o užší a formální organizaci již existujících vztahů mezi jednotlivými státy.

Chtěl-li bych zde stručně a obrazně charakterisovati právě rozvinuté státovědecké stanovisko, jež zaujímám k otázce pod-

státy státu, označil bych je, použiv k tomu slavné fyzikální analogie, za stanovisko relativistické státovědecké, či chceli, politické teorie. Podle této teorie nejedná se u Briandova projektu stejně jako i u všech ostatních podobných snah (Panevropa hraběte Coudenhova) o žádné tajemné změny, při kterých by šlo o samostatnost, život, čest a zánik jednotlivých národů, nýbrž o něco daleko prostšího, totiž o to, zda jest proveditelná a doporučitelná jednota úprava určitých záležitostí svobodnou dohodou jednotlivých národů. Pravím vědomě: národů a nikoliv »států«, a odkazuji v tomto ohledu na Briandovo memorandum a na jeho již několikrát citovanou řeč, kde se mluví důsledně o národech (peuples) a o jejich organizaci. Tuto terminologii nutno jest vítati, neboť chce říci: evropská moderní unie nemá vzniknouti způsobem, jímž kdysi státy, representovány absolutistickými či poloabsolutistickými panovníky uzavíraly různé svazky, unie, ententy a pod., které se pak dotýkaly do jisté míry a nepřímým taktéž svého živoucího podkladu, nýbrž má povstati ze společného úsilí jednotlivých politicky vyspělých národů o vytvoření bezprostřední a společné jejich organizace. Nemají to býti panovníci, kteří smlouvají o svoji dosud absolutní suverenitu, nýbrž samy národy, které mají společně a ve vlastním svém zájmu zřici se části své samostatnosti, aby tím dosáhli jiné samostatnosti tím bezpečnější. I podává se z toho, že problém Briandovy evropské federace není ve svém základě ničím jiným nežli problémem Společnosti národů samé, ba možnosti mezinárodní organizace, a tedy mezinárodního práva vůbec.

Nesmíme se však mýliti: jde o t. zv. politický a nikoliv jen hospodářský problém. Neboť hospodářství nelze, jak jsem již uvedl, stavěti obvyklým oblíbeným způsobem proti politice: jedná-li se o právní úpravu (organizaci) hospodářství, jedná se zároveň o politiku, avšak o odůvodněnou, věcnou politiku na rozdíl od pouhé »politique pour politique«.

Nutno jest upřímně doznať, že realizace Briandova projektu není uskutečnitelná bez trvalého a principiálního, byť snad obsahově nevelkého obmezení jednotlivých států, t. j. bez vytvoření právního řádu, který by byl nadřazen budoucím spojeným evropským státům, pokud se týče, jejich právním řádům. Briandův projekt předpokládá možnost regionálního mezinárodního právního řádu, stejně jako Společnost národů, která není ničím jiným, nežli na daleko širším územním i personálním základě spočívajícím, avšak také jen částečným právním řádem mezinárodním. Zmíněné obmezení jednotlivých států, jež by zakládala »ústava« federální unie, bylo by lze ovšem vždy tak konstruovati, aby samostatnost jednotlivých států zůstala pokud lze nedotčena, na př. zavedením dobrovolného přistoupení a vystoupení ze svazku. Budiž pak v této souvislosti uvedeno, že Briandova řeč se vyhýbá — vědomě čili nic? — těmto

choulostivým problémům organizačním. Nejchoulostivějším problémem jest pak zde jistě otázka, jakým způsobem by měla býti upravena tvorba společných volných aktů všech federovaných států, t. j. otázka, jaká důležitost by se měla přikládati hlasům jednotlivých států, zda totiž by se měla odstupňovati podle velikosti a významu toho kterého státu, či zda by se měl každému ze států poskytnouti při hlasování stejný vliv bez ohledu na jeho velikost a pod.

Abychom správně pochopili vlastní podstatu projektované unie, jest nutno velmi ostře rozlišovati dvojí věc: především tendenci, aby byly určité otázky a záležitosti normovány stejným, t. j. konformním způsobem, a dále tendenci, směřující k tomu, aby byl vytvořen určitý mezinárodní společný orgán, jenž by upravoval jednotlivé předměty. Neboť jest jasné, že uskutečnění druhé alternativy naprosto neznamena, že by tím byla již sama sebou uskutečněna i alternativa první a naopak: tak vytvoření orgánu, společného jednotlivým státům, neznamena by nižádným způsobem nutnost jednotné a konformní úpravy jím projednávaných věcí, pakliže by vystala potřeba parciální (diferencované) úpravy, stejně jako ústřední parlament spolkového státu neznamena obmezení jeho pravotvorby na zákony, společné všem jeho územím, nýbrž dovoluje i zákony obsahově různé, platné jen pro to které teritorium. Pokud pak se týče druhého případu, tu jest zřejmé, že i ta nejúsilovnější snaha po obsahové konformitě dvou nebo více právních řádů nikterak nevyžaduje vytvoření společného normotvorného orgánu. Příkladem může zde býti tendence »právního sblížení« mezi Rakouskem a Německem. Pokud však se týče Briandova projektu a jemu podobných snah, nepřichází u nich otázka konformní úpravy téhož obsahu, t. j. otázka právního sblížení vůbec v úvahu. Neboť se zde nejedná o vytvoření mezinárodního práva, obsahově stejného, nýbrž o vytvoření možnosti mezi národního práva vůbec, t. j. o vytvoření právního řádu, který by vázal jednotlivé ve vlastních státních organizacích žijící národy, a byl jim tedy nadřazen. Jedná se zde tedy v první řadě právě o něco, s čím nemá podle oficiálních výkladů o proponované evropské unii tato vůbec co činiti, totiž o t. zv. suverenitu jednotlivých států. Jest však potřebí oněm obzvláště horlivým zastáncům instituce absolutní suverenity znovu připamatovati, že absolutní suverenita již dlouhou dobu neexistuje, a dále, že není nijak nedůstojno dosavad neobmezeného národa, vzdáti se části své svobody, stejně jako není nedůstojno jednotlivce, vzdá-li se části své volnosti, aby dosáhl od druhého jedince téhož ústupku, a tím aby oba dosáhli volnosti tím větší.

(Dokončení.)

Idea evropské unie.

Glosy ke známému Briandovu projektu

Univ. prof. Dr. František W e y r (Brno).

(Dokončení.)

Nyní chtěl bych upozorniti ještě na jednu okolnost, která se obvykle, pokud je mi známo, opomíjí. Má se totiž obvykle za to, že užší spojení mezi evropskými národy bylo by prospěšné, a to jmenovitě z h o s p o d á ř s k ý c h důvodů, než že takovéto spojení není pro jednotlivé národy žádnou životní nutností. S ryze h o s p o d á ř s k é h o stanoviska má tento názor nepochybně pravdu. Sám však mám za to, že sblížení evropských národů které se jeví s hlediska h o s p o d á ř s k é h o jen *prospěšným* a žádoucím, stává se s t. zv. p o l i t i c k é h o hlediska přímo *nezbytným*. Jelikož kladu právě na tuto skutečnost největší váhu, zanedbal jsem ve svém výkladu některé speciální h o s p o d á ř s k é problémy, které vznikají s myšlenkou Pan-evropy, jako na př. otázku, jakým způsobem bude působiti Briandova unie na cukerní produkci, spotřebu piva nebo výši dělnických mezd. Místo abych řešil tyto otázky, chci zde hájiti thesi, že trvalé organizační sblížení evropských národů, jak je má na mysli Briand, jest po zkušenostech, které jsme všichni od ukončení světové války zažili, nevyhnutelným předpokladem pro trvalé zachování toho nejcennějšího, zač děkují národy krvavé lázni válečné, totiž pro trvalé zachování s v o b o d y. Jest arci potřebí býti demok r a t e m, t. j. přesvědčeným přívržencem demokratického principu (i když není potřebí, býti přímo demof i l e m), aby bylo možno pochopiti veliké nebezpečí, které hrozí demokratickým ústavám z přílišné izolace jednotlivých evropských států. Jest — při nejmenším v dnešní době — faktem, že v ě t š í samostatné demokratické celky mají větší naději na trvalé udržení demokratického režimu, nežli celky menší. Jde o p o l i t i c k o u poučku, kterou mám za nepopíratelnou. Stačí ostatně položit si konkrétní otázku, zda by byl možný trvalý demokratický režim v Evropě, skládala-li by se tato dejme tomu z o b c í, které by byly naprosto nezávislé, t. j. suverenní. Zajisté nikoliv. A stejně má se věc, máme-li na mysli relativně malé evropské státní pospolitosti, které mimo to namnoze nemají téměř žádné, či snad lépe, vůbec žádné demokratické tradice.

S tohoto stanoviska jeví se mi obecná krise, ve které se nachází současná Evropa, daleko závažnější, nežli se jeví hospodářským politikům, kteří mluví o krisi průmyslové, zemědělské, odbytové a pod. Evropské národy nalézají se totiž podle mého názoru také v krisi své o r g a n i s a c e, neboť s t á t n í f o r m y z historické minulosti převzaté, stávají se většinou evropských národů, jmenovitě oněm, které teprve politicky znovuzrodila světová válka, nadále nedostatečnými. Po učiněných zkušenostech není spokojenosti ani s a u t o k r a t i c k ý m i, ani s r a d i k á l n ě d e m o k r a t i c k ý m i ústavami. Hledá se tedy nějaké střední východisko — a hledá se marně. Neboť lze ztěžiti naléztí něco třetího vedle obou protiv, demokracie a autokracie, svobody a nesvobody! Měl-li bych pak krátce charakterisovati vlastní důvod současné těžké organizační krise, ve které se Evropa nalézá, tu bych uvedl, že obecné politické kulturní niveau oněch národů, jež učinila světová válka po prvé politicky uvědomělymi, a které tudíž postrádají jakékoliv demokratické tradice, jest sice nepochybně způsobilé k tomu, aby vytvořilo aristokraticko-monarchistickou ústavu, že však naprosto nedostačí, — jak nás bohužel učí zkušenost — k tomu, aby dalo vzniknouti radikální demokratické organizaci státní. I pátrá se v této těžké politické krisi po nějakém klidném útočišti, v němž mohla by býti splněna touha po pevné organizaci, nalézající se v zoufalém boji proti anarchii. A nemá-li býti tímto útočištěm monarcha z boží milosti, nebo diktátor z vůle národa, pak může jím býti toliko m e z i n á r o d n í o r g a n i s a c e a k o o p e r a c e n á r o d ů. Tato organizace nemá tedy býti ochranou toliko proti válce, nýbrž též proti válce právně neorganizované, t. j. p r o t i a n a r c h i i.

I jeví se mi jako nejdůležitější úkol každé mezinárodní kooperace především zachování demokratické státní formy, demokratické organizace lidských pospolitostí — nechť se nazývají »státy« či pod. Při tom však naprosto nezapomínám na veliké nesnáze, s nimiž má co činiti uskutečnění takovéto kooperace, najmě na skutečnost, že demokratická myšlenka se dnes — alespoň ve střední Evropě — nikterak nenalézá v popředí, nýbrž že jest značně na ústupu. A právě proto musí jí všichni její přívrženci přispěti na pomoc, což může se státi jen tím, že dosavadní i s o l a c e jednotlivých národů bude nahrazena jejich s p o j e n í m. Každé spojení předpokládá však, že byly pokud možno odstraněny nebo zeslabeny protivy a neshody: v současném životě národů jde pak především o protivy n á r o d n o s t n í a s o c i á l n í. Jakkoliv obě tato hybná pera současných politických zápasů zaslouží zajisté — pokud je pozorujeme v jejich p ř e d o r g a n i s a č n í funkci, a máme tedy na mysli politickou individuální lásku jednotlivých příslušníků

národa k vlasti, nebo neagresivní, na soucítění založený komunismus prvních křesťanů — nesporných sympatií, stávají se naprosto nesympatickými, jsou-li organizačními činiteli a vedou-li nakonec k tomu, že se láska k vlastnímu národu nebo třídě měří nenávistí k národu cizímu nebo nenávistí k jiné třídě, jak se pravidelně stává v důsledku agresivní politické tendence organizací, vzniklých na národním nebo sociálním podkladě. Možno zde říci přímo: čím jest tendence těchto organizací agresivnější, tím stupidněji působí na jednotlivce, kteří jsou založeni kosmopoliticky. Tito jednotlivci jsou skutečnými pionýry moderních federalistických snah v Evropě; nesmíme je ovšem hledati v řadách radikálních nacionalistů, ani v řadách bojovných příslušníků jednotlivých společenských tříd, nýbrž mezi nestranickou a tudíž n a d stranami stojící inteligencí. Tato inteligence hrála až dosud v novém, poválečném údobí naveskrze pasivní roli. Tím nejsou arci vinny ani politické strany, ani demokratické hlasovací právo a jiné instituce, nýbrž inteligence sama, která neporozuměla bohužel přesně novým poměrům. A přece závisí podle mého názoru osud světa a pokroku lidské organizace převážně na ní; i dnes, za uvolněných forem demokratické konkurence musí se zmocniti vůdcovství.

Stejně jako o vytvoření trvalé demokratické organizace, i o vytvoření evropské unie, jak ji projektuje Briand, pak platí, že jest možná jedině u kulturně vysoce vyspělých národů. Hodí se tedy Briandův projekt neobyčejně právě pro evropské národy, jmenovitě pro národy střední Evropy. Projektovaná evropská unie či federace musí arci znamenati něco podstatně jiného, nežli znamenaly někdejší aliance a ententy mezi s t á t n í, totiž svaz svobodných n á r o d ů.

Mluvil-li jsem ve své přednášce zcela obecně nikoliv jen o prospěšnosti, nýbrž i o možnosti, t. j. proveditelnosti, ano nutnosti budoucí evropské federace, pak bude mi proto snad s určité strany vytýkán přílišný optimismus — a politická naivnost. Na to mám především odpověď, že bez jisté minimální dávky optimismu není možno vůbec býti demokratem, a jmenovitě též dělati t. zv. teoretickou politiku; pokud pak se týče výtky, mířící na politickou naivnost, tu musím se utěšovati osudem oněch ideologů, kteří před světovou válkou předvíдали jen z části to, co světová válka byla na poli mezinárodní organizace skutečně vytvořila a zač byli politiky a diplomaty z povolání výsměšně nazýváni naivními fantasty. Skutečnost dala za pravdu těmto naivním fantastům, a nikoliv diplomatům a politikům.